

„Félremagyarózott és elhallgatott igazság!
Egy aljas kor aljas titkai”

Ludányi János egykori gyöngyöstarjáni kulák visszaemlékezései

Iványi Domokos Xavér 10/a. osztályos tanuló pályaműve
Eötvös József Gimnázium, Budapest.

2016. február

*Ajánlom ezt a pályamunkát dédnagymamáim,
Ludányi Antalné sz. Mészáros Rozália, Tóth Lajosné
sz. Ozsvárt Rozália és nagymamám, Ludányi Jánosné
sz. Tóth Mária emlékére, továbbá nagyapámnak,
Ludányi Jánosnak.*

*Köszönet Nagykőrös Város Önkormányzatának a
pályázat kiírásáért.*

Bevezető

Az anyai ági gyökereim egy Heves megyei kis faluba, Gyöngyöstarjánba nyúlnak vissza: itt éltek évszázadok óta az őseim, sírjaik is a falu temetőjében vannak. Közülük már csak nagyapám, Ludányi János – ragadványneve: matyó – él, aki nagyon sokat mesélt és mesél nekem gyerek- és ifjúkora világáról, valamint az 1950-es évek politikai- és társadalmi viszonyainak sajnálatos alakulása miatti igen gyors felnőtté válásáról.

Igen, meseként mondja el a vele történeteket, olykor önmaga is jókat derülve a vele és családjával, rokonaival, barátaival történeteken – na persze nem azért, mert az idő az emlékeket megszépíti, hanem mert mindaz, ami akkor ott és velük történt, olyan volt, mintha igaz sem lett volna. Holott kőkemény valóság volt a javából; olyan embert próbáló minden értelemben, hogy azokat sem felejteni, sem megbocsátani nem lehet valójában.

Egyre kevesebben élnek már azon emberek közül, akik átérték a kulákvilágot, a kuláksorsot, ezen paraszti réteg szisztematikus és módszeres felszámolását. S bár már ezekről az évekről sokan és sokféle formában írtak, sokféle módon feldolgozták, mégsem hagyható, hogy akár csak egyetlen egy emberrel megtörténtek is a feledés homályába vesszenek, s az általuk megéltek leíratlanul maradjanak – épp ezért igen nagy örömmel olvastam Nagykőrös Város Önkormányzatának kiírását, mert ezáltal méltó módon tudunk fejet hajtani a már elhunyt, valamint még élő egykori kulákok és családjaik előtt - mint ahogy tesszük ezt immár ünnepélyes formában is 2012 óta, mivel ekkor az Országgyűlés június 29-ét a kuláküldözés idején tönkretett magyar gazdák emléknapjává nyilvánította.

Budapest, 2016. február

I. Gyöngyöstarján¹ és a család rövid bemutatása

Gyöngyöstarján az ország legmagasabb hegyvonulatánál, a Mátra déli lábánál terül el, a Világos-hegy (708 m) és Tót-hegyes (812 m) védelmében; tengerszint feletti magassága 160-220 m. 472 hektár szőlőterülete az erdős hegyvonulatok alatti szelíd dombokat borítja be, melyek aljában már tulajdonképpen az Alföld végtelen síkságai kezdődnek. A Mátra hegyei óvják a területet az északi hideg szelektől, és a déli domboldalak szinte magukba szívják az Alföld felől érkező meleg légtömegeket. A hegyvidék és a síkság ilyen találkozása páratlan mikroklímát alakított ki, így több olyan növényfajta is él ezen a környéken, melyek egyébként csak a mediterrán vidékeken találhatók meg.

Gyöngyöstarján késő bronzkori település, melyről az első írásos emlék 1275-ből származik; ez időben Tharian Maior és Minor névalakban szerepelt, s a kor ismert birtokosának, az Aba nemzetségből származó Tarjáni György három fiának birtokát képezte. A falu két részre oszlott: Nagy- és Kistarjánra.

1383 után a település a Széchenyi család birtokában volt. Mátyás uralkodása alatt a fiú utód nélkül maradt Széchenyi László fiúsította leányait, Hedviget és Annát, így ők férjeik, Losonczi Albert és Guthi Ország János után örökölték. 1461-ben Mátyás királytól adományként kapták a települést, melyet 1461-ben és 1570-ben oppidumként említenek az oklevelek. Ez a kor szerint mezővárosi rangot jelentett, amit 100 évig viselt és a török hódoltság alatt vesztett el. 1582 táján Losonczy Anna és férje, Ungnad Kristóf szerezte meg a települést. A XVI. századból származó források szerint a településnek 11 portája volt ekkortájt. A XVII. században a Forgách család tulajdona lett, melyet 1647-ben elzálogosítottak, majd 1650 körül a birtokterület Haller Sámuel tábornokra szállt, s maradt egészen a XVIII. század közepéig. A Haller család a barokk templomot, a plébániát, valamint a környék legnagyobb pincéjét építtette 1740 körül. A település fejlett iparral és mezőgazdasággal rendelkezett. Volt lignitbányája, téglagyára, agyag- és homokbányája, kőbányája, serfőző háza, valamint szivógáz- és vízimalma. Az 1700-as években az akkor már igen fejlett borkészítés és a közeli gyöngyösi borpiac helyhez kötötte az embereket, így a térségesítésig a falu a szélsően agrár-jellegű falvak kategóriájába sorolható, ahol nagy

1 *Forrás: Gyöngyöstarján Község Önkormányzatának honlapja (www.gyongyostarjan.hu - 2016.01.04.) és dr. Bodnár László: Három falu - egy TSZ a Mátraalján (Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1985., 81-91. oldal)*

hagyományai vannak a gyümölcs- és szőlőtermesztésnek.

A XX. század elején többek között Borhy Györgynek volt itt nagyobb birtoka; ő elsősorban a magas szintű erdő- és vadgazdálkodás megteremtésével szerzett hírnevet a településnek.

Szintiszta magyar falu; 1930-ban 2604 lakossal.

" A mezőgazdasági népesség közül 425 fő volt az önálló gazda, akik eltartottak 1.196 személyt, 111 a mezőgazdasági cseléd és 687 a mezőgazdasági munkás. Határa 8.060 kh, művelési ágak szerint: 2594 kh szántó, 101 kh kert, 232 kh rét, 1265 kh szőlő, 877 kh legelő, 2755 kh erdő, és 236 kh terméketlen terület. Sok az öt holdon aluli törpebirtok, de szép számmal volt képviselve az 5-10 holdas kisbirtok is. A szántók fő terménye a búza, a tengeri, kisebb szerep jut a zöldségtermesztésnek, az árpanak, a zabnak és a hüvelyeseknek. A bortermelés a lakosság második fő foglalkozása."²

"Gyöngyöspata, Gyöngyöstarján és Szücsi Községekben szép számmal voltak lovasfogatok. A summás munkát vállalók száma esztendőnként változott aszerint, amint a gyöngyösi munkapiac, a helyi és szomszédos falvak nagybirtokainak munkaigénye változott."³

Mint azt a bevezetőmben már leírtam, anyai ágról gyöngyöstarjáni vagyok: anyai ükszüleim, dédszüleim és nagyszüleim tősgyökeres tarjániak voltak; nagypapám, Ludányi János most is ott él. Ezen pályamunkám apai- és anyai dédnagymamáim, özv. Ludányi Antalné sz. Mészáros Rozália (1899-1980) és Tóth Lajosné sz. Ozsvárt Rozália (1902-1988), nagymamám, Tóth Mária (1931-2003), valamint nagypapám, Ludányi János matyó (1932) kulákéveit kívánja bemutatni nagyapám elmondása alapján.

Arról, hogy a család egyes ágai honnan származnak, információim nincsenek; déd- és nagyszüleim II. világháború előtti- és utáni családi-, gazdasági- és vagyoni viszonyait illetően viszont már annál több – részben nagyapám, részben pedig édesanyám elmondása alapján.

Apai dédnagypapám, Ludányi Antal (1896-1949) 1918-ban kötött házasságot Mészáros

2 Forrás: dr. Bodnár László: *Három falu - egy TSZ a Mátraalján* (Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1985., 87. oldal).

3 Forrás: dr. Bodnár László: *Három falu - egy TSZ a Mátraalján* (Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1985., 111. oldal).

Rozáliával; nagyapám, Ludányi János 1932-ben született. Kisbirtokosok parasztok voltak, akik önellátásra rendezkedtek be, azaz amit megtermeltek, azt részben elfogyasztották, részben pedig értékesítették. A tulajdonukban lévő, kb. 350 aranykorona összértékű földterületekhez öröklés címén jutottak, azaz nem földosztás révén; annak nagyságát nem növelték, mivel ekkora területet tudtak megművelni együttesen – napszámosok, alkalmi cselédek – summások - igénybevétele mellett. Ez utóbbiak egyébként nem állandó jelleggel éltek a család mellett, hanem tulajdonképp idénymunkások voltak az ország más vidékeiről és készpénzért dolgoztak; nagyapám elmondása szerint utoljára „cselédjük” 1942-ben volt, mert azt követően már nem volt rá pénzük. Az apai dédnagymamámnak különböző dűlőkben, pl. Sós, Cserepes, Rétföld, Alsóhatár 6 kh szántója, 3 kh szőleje és kb. ½ kh legelője, dédnagyapámnak pedig – részben szintén ezekben a dűlőkben – 4 kh szántója, 1,5 kh szőleje, 2 kh erdeje, ½ kh legelője és egy pincéje volt, továbbá volt még két lovuk, lovaskocsijuk, 1-2 tehenük, és saját fogyasztásra tartottak 1-1 disznót, illetve pár szárnyast is. A mezőgazdasági felszerelésük átlagosnak volt mondható: gépeik nem voltak, a szántás, a vetés, az aratás kézi munkával és ígás állatokkal történt. 1926-ban saját házat építettek a falu központjában lévő beltelkükön (a máig használt elnevezése a falu ezen részének: „fátyolszög”), mely ház az akkoriban szokásos két szoba-konyhából, tornácból, kamrából, istállóból és egyéb melléképületekből állt, mellette pedig egy ún. kispince volt, mely azonban főleg a zöldségek vermelésére szolgált. A rendes "nagypince" a falu pincesorán volt; nagyapám pár éve adta csak el. A család fő bevétele a fennmaradó terményfelesleg, valamint tejtermékek gyöngyösi piacon történő értékesítéséből, boreladásból és dédnagyapám fuvarvállalásából származott. Ily módon tisztességes körülmények között éltek: jómódú családnak számítottak, a középparaszti rétegbe tartoztak, amit persze sok-sok munkával értek el, de számottevő megtakarításuk nem volt. A faluban ilyen középparaszti család a háború előtt kb. 25-30 volt nagyapám emlékei szerint; módosabb paraszti család pedig hat, így pl. Gömöri Lajos 30, Adorján József – későbbi kispap országgyűlési képviselő, anyai dédnagyapám unokatestvére – 20, Ozsvárt István – anyai dédnagymamám testvére – 40, anyai dédnagymamám 25 kh-dal.

Anyai dédnagymamám, Ozsvárt Rozália szintén öröklés útján jutott – kb. 400 aranykorona összértékű - 25 kh szántóhoz, 2 kh szőlőhöz, egy igen minimális nagyságú legelőhöz, és egy igen jelentős területű, a háza közelében lévő kerthez (bellekhez), melynek a

tévesztés során még igen nagy jelentősége lesz.

Első férje 1925-ben bekövetkezett halálát követően a szüleivel és kisgyermekével élt együtt egy ún. paraszti kúriában – mely mellé az édesapja, Ozsvárt József egy gőzmalmot is építtetett, de az a gazdasági világválság alatt, mivel sok hitel volt rajta, tönkrement - a falu „alszög” nevű részén. Majd 1928-ban házasságot kötött anyai dédnagyapámmal, Tóth Lajossal, aki a családi vagyont kb. 3 kh szántóval és 2 kh szőlővel gyarapította.

Egy ekkora földterület megművelése azonban önerőből már nem ment nagyapám elmondása szerint: rendszeresen foglalkoztattak helyi napszámosokat, alkalmi summásokat (mint azt fentebb már írtam, tulajdonképp őket nevezték „cselédnek”), majd a szülők elhunytá és a férje 1938-ban történt elköltözését követően a négy kisgyermekével, köztük a nagymamámmal, Tóth Máriával teljesen egyedül, férfi segítség nélkül maradót dédnagymamámnak egyedül kellett megbirkóznia a paraszti léttel – így ekkor már állandó cselédje is volt. Az állatállomány itt sem volt túl jelentős: 2 ló, 1-2 tehén, pár disznó és szárnyasok; a mezőgazdasági eszközök kézi eszközök voltak, pl. eke, borona. A faluban vető- vagy cséplőgépe egyébként senkinek sem volt.

Gyöngyöstarjában a II. világháború 1944. novemberében ért véget, és megkezdődött az „új” élet – mely valóban új lett, csak akkor még nem is sejtették, hogy milyen értelemben lesz új.

Az 1945. évi VI. törvénycikk a nagybirtokrendszer megszüntetése és a földműves nép földhöz juttatása tárgyában kibocsátott kormányrendelet törvényerőre emeléséről 1945. március 18.-án lépett hatályba. Mint azt a törvénycikk megfogalmazta, „ a rendelet célja, hogy az Ideiglenes Nemzetgyűlés Szózatában és az Ideiglenes Nemzeti Kormány Nyilatkozatában lefektetett elvek és a megadott felhatalmazás alapján, a nagybirtokrendszer megszüntetésével valóra váltsa a magyar földműves nép évszázados álmát és birtokába adja ősi jussát, a földet.

A feudális nagybirtokrendszer megszüntetése biztosítja az ország demokratikus átalakulását és jövő fejlődését, a földesúri birtokok parasztkézre adása megnyitja a politikai, társadalmi, gazdasági és szellemi felemelkedés útját, az évszázadok óta elnyomott magyar parasztság előtt.

A földreform végrehajtása életbevágó nemzeti érdek és gazdasági szükségesség. A nagybirtokrendszer megszüntetése után Magyarország mezőgazdasága erős, egészséges és termelőképes kisbirtokokon fog nyugodni, melyek a birtokosok telekkönyvileg bejegyzett magántulajdonát képezik.

A célt pedig a rendelet a következő módon valósítja meg: az állam földhöz juttatás céljára földalapot létesít, amely e rendelet alapján elkobzott, kártalanítás mellett igény bevett (kiszajátított), továbbá az államkincstár tulajdonát képező földbirtokokból áll." ⁴

Ezen törvénycikk nyomán Gyöngyöstarjánban is megtörtént a földosztás: nagyapám elmondása szerint ekkor a fentebb már említett Borhy-féle földeket, kb. 500 kh szántót és kb. 30 kh szőlőt osztottak szét az ún. „nincstelenek” között, akik átlagban 1-2 kh területhez jutottak ily módon, de mivel ez a megélhetésüket nem biztosította, hiszen jellemzően sok gyerekük volt, továbbra is napszámba jártak. Mindössze ennyi szétsztható föld volt a faluban; ahogy nagyapám mesélte, az ún. „papföldjét” már a '30-as években kiosztották. Mindez pedig azt jelenti, hogy a földosztást követően a településen a paraszti birtokviszonyok szignifikánsan nem alakultak át: lényegében megmaradt a háború előtti területszerkezet.

De persze veszteségek is érték a gazdákat, főként az állatállományban. Nagyapámék háza és mindkét pincéje – felszerelésekkel együtt - túlélte a háborús pusztítást; megmaradtak a mezőgazdasági felszerelések is – boronák, ekék, kapák, kaszák ... stb. -, valamint a háztartási eszközök zöme is. Mint azt nagyapám mondta, a két lovukat be kellett adniuk a hadseregbe („besorozták” őket), három ökrüket az oroszok megették, egy tehenük viszont megmaradt - ilyen feltételek mellett kezdtek neki az új gazdasági évnek.

Nagyapám elmondása szerint a háborús pusztítás az anyai dédnagymamám vagyonában sem volt jelentős: az ő családjához hasonlóan is az állatállomány veszett el, de legalább éltek, és erőszak sem történt egyik családban sem.

4 Forrás: *Törvények, jogszabályok 1918-1945. között* (www.1000ev.hu - 2016. január 5.)

II. Élet 1945 és 1949 között

Mint azt Závada Pál a *Kulákprés* c. könyvében írja, „ha történetünk tárgyáról akarunk valami összefoglaló-félét mondani, akkor fogalmazhatunk úgy, hogy visszatekintve egy paraszttársadalmat látunk, előrenézve pedig annak felbomlási folyamatát.”⁵

Igaza van Závada Pálnak akkor, amikor ezt így megfogalmazza, hiszen Magyarország a két világháború között (is) – Trianon után pedig szükségszerűen - jellemzően mezőgazdasági ország volt/lett egy olyan paraszti társadalommal, mely szerkezetileg átalakításra szorult több területen is – de nem úgy, ahogy azt az elkövetkező évek hozták a politika, illetve az azt irányítók jóvoltából: a paraszti társadalom teljes felszámolása – kezdve a kulákká kikiáltott módos, vagy módosabb közép-, folytatva a sort a törpe- vagy más néven kisbirtokosokkal, mely utóbbiak egy része már a háború előtt is rendelkezett minimális saját földtulajdonnal, míg egy másik része pedig épp az 1945-ös földosztással jutott hozzá.

Helyesen fogalmazott akkor is az író, amikor felbomlási folyamatról szólt, mivel ez egyrészt az aktuál-, illetve hosszú távú politikai folyamat része volt, azaz lényegében 1948-tól 1961-ig, a kollektivizálás befejeződéséig tartott, másrészt pedig valóban felbomlott a paraszti társadalom – minden jóval és rosszal együtt.

Ahhoz viszont, hogy érthető legyen ezen folyamat, vagyis az okozat, előbb az okokat szeretném feltárni oly módon, hogy röviden bemutatom azt a politikai- és gazdasági hátteret, ami Magyarországon volt ezen időszakban.

1. A koalíciós időszak és a kommunista hatalomátvétel

A pártok 1945 nyarára épültek ki teljesen; a parasztságot részben az ág legnagyobb pártja, a Független Kisgazdapárt képviselte, valamint a Nemzeti Parasztpárt. Mindkét párton belül több irányzat is volt - csakúgy, mint a Magyar Kommunista Pártnak, valamint a Szociáldemokrata Pártnak is. A november 4-én megtartott nemzetgyűlési választáson a kisgazdák a szavazatok 57 %-át kapták, így bár a párt egyedül is kormányt alakíthatott

5 Závada Pál: *Kulákprés* (Magvető Könyvkiadó, Budapest, 2006. 35. o.)

volna, abba – a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEK) nyomására - be kellett venniük a három baloldali pártot is, s koalíciós kormányzás jött létre; az elnöke Tildy Zoltán (Független Kisgazdapárt) lett, a baloldal viszont megkapta az igen fontos belügyminiszteri tárcát, továbbá a gazdaságpolitikában is igen jelentős befolyást szereztek. A rendkívül nehéz gazdasági helyzetre való tekintettel a Nemzetgyűlés létrehozta a Gazdasági Főtanácsot.

A köztársaságot 1946. február 1-jén hirdették ki: köztársasági elnökké Tildy Zoltánt választották, helyére pedig Nagy Ferencet, az FKGP elnökét nevezték ki miniszterelnöknek. A kommunisták javaslatára márciusban létrejött a baloldali pártokból és a szakszervezetekből az ún. baloldali blokk, amely célja a Kisgazdapárt felőrlése volt.

1946 tavaszára aggasztó méreteket öltött az infláció, a pengő teljesen elértéktelenedett. A pénzforgalom összeomlott, a lakosság éhezett; 1946. augusztus 1-jén bevezették a forintot, melynek alapja az USA-tól visszaszolgáltatott nemzeti banki aranykészlet volt.

1947-ben a kommunisták elérkezettnek látták az időt a hatalom megragadására, ezért rávették a köztársasági elnököt, hogy oszlassa fel a parlamentet, és augusztus 31-re írja ki az országgyűlési választásokat. Bár a választásokon számtalan csalás történt – ez volt az ún. kékcédulás szavazás -, ennek ellenére a baloldali erők mindössze a szavazatok 22%-át szerezték csak meg, így tovább folytatódott a koalíciós kormányzás kisgazda miniszterelnökkel.

1948. az ún. „fordulat éve” volt a baloldalon: az 1948. június 12-14-én tartott „egyesülési kongresszuson” a szociáldemokraták balszárnya beolvadt a Magyar Kommunista Pártba, így létrejött a Magyar Dolgozók Pártja, az MDP - Rákosi Mátyás vezetésével. Megindult az egyházak elleni támadás is – pl. Ravasz László református püspök lemondatása, Ordass Lajos evangélikus püspök bebörtönzése, Mindszenty József esztergomi érsek életpfogytigliani börtönre ítéltése.

Az egyház elleni támadásokkal párhuzamosan pedig sor került a tulajdonviszonyok átalakítására is: 1947. novembere és 1949. vége között megtörtént a bankok, nagyvállalatok, majd a középüzemek, végül pedig a kisüzemek állami tulajdonba kerülése is. Közben pedig változás következett be a köztársasági elnök személyében is: 1948. augusztus 1-jén lemondatták Tildyt, helyére pedig Szakasits Árpád szociáldemokrata politikus került. 1949 elejére az ellenzék lényegében megszűnt; a kommunisták létrehozták

a Magyar Függetlenségi Népfrontot, melybe valamennyi pártot tömörítettek, így az 1949. májusi országgyűlési választásokon már csak ez az egy szervezet indult, s ezzel kialakult az egypárti diktatúra, ahol a hatalom letéteményese a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) lett; az államforma népköztársaság lett, az ország új – sztálini típusú – alkotmányt kapott (1949. évi XX. törvény). Átszervezték a közigazgatást: megszüntették a vármegyéket, és helyette 19 megyét és a fővárost mint közigazgatási egységet alakítottak ki, majd 1950-ben megtartották a tanácsválasztásokat. Létrehozták az Államvédelmi Hatóságot (ÁVH), mely hatóság lecsapott a rendszer valamennyi ellenségére: egyházi személyekre, a régi rendszer híveire és volt középosztályára, az értelmiségiekre és a kulákokra: az '50-es évek elején több tízezer embert tartóztattak le, s ítélték kényszermunkára – pl. a recski büntetőtáborba - , vagy internálták pl. Kistarcsára; a budapesti osztályidegeneket vidéki kényszerlakhelyre küldték –így Gyöngyöstarjánba is - büntetve ezzel a vidéki kulákokat is egyúttal.⁶

2. Az ország gazdasági helyzete

Magyarország mindig is agrárország volt, és nem rendelkezett semmilyen természetes adottsággal, amely elősegítette volna az iparfejlesztést. Ennek ellenére 1947 őszére a gazdaság akkorra 40-45 százalékát képviselő állami szektor már az MKP által kidolgozott ún. hároméves terv alapján működött, majd az azt következő másfél-két évben végrehajtotta a gazdaság gyökeres átalakítását, törvényerőre emeltette a nehézipar korábban soha nem látott mértékű fejlesztését célzó első ötéves tervet, hogy Magyarország „a vas és acél országa” legyen. Az ipari munkásság utánpótlását a vidékről elűzött, földjüket vesztett parasztok, valamint a munkába álló nők alkották.⁷

Természetesen arról sem szabad megfeledkezni, hogy „az 1945-ös földreform jelentős módon megváltoztatta a birtokszerkezetet. Ennek következtében közel 400 000 fő újonnan jutott egyéni tulajdonhoz, először kezdett neki az önálló gazdálkodásnak, többnyire eszközök nélkül, szerény gazdasági háttér és csekély gazdálkodási tapasztalat birtokában. A másik jelentős strukturális következmény az volt, hogy a földreformot követően igen

6 *Forrás: A koalíciós időszak és kommunista hatalomátvétel Magyarországon (1944-1949), www.bekesmatrix.hu - 2016. január 11.*

7 *Forrás: Germuska Pál: A szocialista iparosítás Magyarországon 1947–1953 között, Országos Széchelyi Könyvtár, 1956-os Intézet és Oral History Archivum, http://www.rev.hu/ords/f?p=600:2:::P2_PAGE_URI:kiadvanyok/evkonyv01/germuska - 2016. január 11.*

jelentősen megnőtt a kisbirtokok száma. Az átlagos juttatás mennyisége ugyanis mindössze 5,1 kat. hold volt. A kis- és újbirtokos parasztság a szükséges és elvárható állami támogatás hiányában, a piaci korlátozások és a szigorú elvonások miatt nehezen élt s nem találta meg igazán a számítását. Jellemző adat, hogy az 1946-os stabilizációt követően megállapított mezőgazdasági árak a háború előttieknek csak mintegy 45-50 százalékát érték el. Ez egyben arra is utal, hogy az agrárpolitika, a mezőgazdaság minden tekintetben alárendelődött a stabilizációs érdekeknek. A magyar mezőgazdaság termelési szintje 1949-ben még csak a 84 százalékát érte el az 1938. évinek, ami egyben azt is jelentette, hogy a mezőgazdaság különböző ágazatainak többségében a termelékenység színvonala jelentősen elmaradt az 1938-as szinttől. A szektor teherbíró képessége tehát erősen korlátozott volt, a gazdasági vezetés azonban erre éppúgy nem volt tekintettel, mint a természeti körülményekre.”⁸

Mindezen viszonyok mellett a beszolgáltatási rendszer is folyamatosan megmaradt, s még a háborús időkre nyúlik vissza: „A mezőgazdasági termények zárolásáról szóló, 1940-ben megjelent rendelet először kiterjedt a kenyérgabonára, hüvelyesekre, kukoricára, burgonyára, valamint a szárított és víztelenített zöldségre és főzelékfélékre. 1941-ben a zárolás tovább terjedt a legfontosabb termékek közül a cukorrépára, dohányra, ipari növényekre és az összes gabonafélére. Bevezették az elszámoltatást a takarmánynövényekre, és 1941 márciusában elrendelték a zsírbeszolgáltatást is. Ez a rendszer azonban nem elégítette ki a növekvő háborús szükségleteket, ezért 1942-ben életbe léptették az ún. *Jurcsek-féle rendszert*, amely azt célozta, hogy az állam állandó nagyságú terménymennyiséggel gazdálkodhasson. A beszolgáltatást a szántóterület kataszteri tiszta jövedelme után vetették ki, és a beszolgáltatandó mennyiség egyötöd-egyötöd részét kenyérgabonában és zsírban, háromötöd részét pedig szabadon választott termékekben teljesíthették.”⁹

Ezen rendszer fenntartását 1945-46 folyamán azzal indokolták, hogy a közéletmezés, valamint a fegyverszüneti egyezményben vállalt jóvátételi és seregellátási kötelezettségek teljesítése csak így biztosítható, és a mezőgazdaság kollektivizálást 1948 második felétől

8 *A tervutasításos gazdasági rendszer kialakulása és működése*,
http://www.rev.hu/sulinet45/tanulm_gazd/gazd.htm, 2016. január 13.

9 <http://mult-kor.hu/cikk.php>, 2016. január 13.

egyre nyíltabban felvállaló kommunista párt kénytelen volt szembenézni azzal, hogy a magántulajdonához erősen ragaszkodó parasztság nem lesz könnyen megnyerhető a közös gazdálkodás számára. Ebből a pártvezetés azt a következtetést vonta le, hogy egyrészt szűkíteni kell a parasztság ártermelői tevékenységét, piaci kapcsolatait, másrészt pedig minden módon lazítani kell a mezőgazdasági termelők ragaszkodását a magántulajdonhoz, különösen a földhöz.

„ A begyűjtési rendszer inentől kezdve nem csak készletgyűjtésre szolgált, hanem az osztályharc fontos eszközévé vált. A progresszivitás elvének alkalmazásával aránytalanul megterhelték a módosabb rétegeket. A teljesíthetlenségig fokozódó terhekkel kimondottan az volt a cél, hogy a kuláknak bélyegzett módos parasztok feladják gazdaságukat, földjeiket pedig felajánlják az államnak. Ilyen módon közvetve a kisebb földű gazdák kedvét is el akarták venni az egyéni gazdálkodástól. ... A begyűjtési rendszer révén az állam korlátozta a parasztság döntési szabadságát abban, hogy növényi és állati termékei felett maga rendelkezzen. A folyton növekvő beadási terhek arra kényszerítették a parasztgazdát, hogy a megtermelt termékeinek mind nagyobb hányadát nagyon olcsón adja át az államnak. Évről-évre bővült a beszolgáltatási termények listája. Eleinte csak kenyérgabonát kellett beszolgáltatni, aztán 1949-től megjelent a takarmány-beadási kötelezettség, 1950-től burgonyát, hagymát, a rákövetkező évtől pedig állati termékeket (húst, zsírt, tejet, tojást) is be kellett adni. Mindez azt jelentette, hogy egyre kevesebb olyan terménye maradt a parasztságnak, amit a szabad piacra vihetett volna. ... A Földművelésügyi Minisztérium nem csak azt írta elő, hogy például ipari növényeket kell termesztetni a gazdaságoknak, hanem meghatározta az egyes munkafázisok időpontját is. S a központilag megadott határidők be nem tartása minden esetben büntethető volt. ... Az egyéni gazdálkodás korlátozásának számos egyéb módozata is volt a Rákosi korszakban. A vetéstervek és különböző ütemtervek rendszerével akarták az egyéni termelőket tervek kötelezetté tenni. ... De azért nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy működött a klasszikus jövedelem-elvonás: az adórendszer is: 1949 és 1953 között a parasztság adóterhei megháromszorozódtak.”¹⁰

¹⁰ Forrás: Varga Zsuzsanna: *Az agrárpiac rehabilitálása Magyarországon 1956 után*, <http://metszetek.unideb.hu/files/> - 2016. január 20.

III. Kulák vagy! Kulák vagyok ...

Az Idegen szavak és kifejezések szótára¹¹ szerint a kulák orosz eredetű szó; a jelentése: mások munkájából, kizsákmányolásából élő paraszt, zsírosparaszt.

A Szovjetunióban az 1920-as évek végén kezdődött erőszakos és kényszerű szövetkezetesítést durva kampány kísérte a módosabb paraszttal - a kulákkal - szemben, akik általában nem akartak belépni a kolhozokba. A kulák meghatározás egyre szélesedő fogalomkörébe a csak töredékföldekkel rendelkező, de ahhoz ragaszkodó parasztsztrók is bekerültek. Magyarországon a szövetkezetesítési kampány 1948-as kezdete után ugyancsak előtérbe került a kulákok elleni harc, amely azt hirdette, hogy a kulák a kapitalista rendszer csökevénye, aki jelentős magántulajdona miatt eleve ellensége az új társadalmi berendezkedésnek. Ezt Rákosi Mátyás, az MDP vezére első ízben 1948. augusztus 20-i beszédében fejtette ki Kecskeméten, s ezen dátum nem csak a kollektivizálás, hanem a módos vagy módosabb parasztság üldözése kezdetének a dátuma is.

Majd a Magyar Dolgozók Pártja előtt álló feladatokat a Központi Vezetőség így elemezte az 1948. november 27-i ülésén: „A szocializmus építésének módjában és formájában minden nép adhat a magáéból újat és sajátosat, de az alapban, a lényegben, a döntő kérdésekben nincs külön nemzeti út. Amíg a paraszt azt látja, hogy a kulák egészen jól boldogul, addig hiányzik neki a serkentés a szövetkezésre. Ez a Szovjetunióban is így volt. De gyökerében csak úgy tudjuk elintézni, ha elveszük a földjét, házát, gépét, és hogy mit csinálunk velük, azt még nem tudjuk, talán külön kulákfalvakat csinálunk, mint a Szovjetunióban, de azt látni kell, hogy ebből a kutyából nem lesz szalonna.”¹²

A rendszer által folytatott parasztpolitika tehát a Lenin által megfogalmazott úgynevezett hármas jelszó: "Támaszkodj a szegényparasztra, szövetkezz a középparaszttal, harcolj a kulák ellen" jegyében fogant.”¹³

S hogy mit is jelentett ez a harc? 1948 nyarától rendeletek sorával szűkítették a "kulákság" gazdálkodási lehetőségeit: így elvették nagyobb földbérleteiket és megtiltották számukra a föld szabad adásvételét, 40 holdban maximálták a saját és bérelt birtokainak felső határát; az e fölötti területek a földbérlő-, majd termelőszövetkezetekhez kerültek, s megkezdődött

¹¹ *Idegen szavak és kifejezések szótára*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989., 473. oldal

¹² Hantó Zsuzsa: *Kulákok, kitelepítések* – www.rubicon.hu - 2016. január 21.

¹³ *Kulákok, a "dolgozó nép" ellenségei*, www.mult-kor.hu, 2014. június 30.-i szám - 2016. január 21.

munkaeszközök (főleg a traktorok, cséplőgépek) kisajátítása is.

A média, illetve médiapropaganda már akkoriban is működött: az országos és megyei napilapok hasábjain kulákellenes hadjárat indult: vezércikkek, tudósítások és riportok számoltak be arról, hogy a kulákok kibújnak a beszolgáltatás és adózás terhei alól, a szegényparasztokat is a beszolgáltatás ellen hangolják, szabotálják a mezőgazdasági munkákat, terrorizálják a béreseiket, gabonát rejtegetnek, feketén pálinkát főznek, rémhíreket terjesztenek a kolhozról, stb.

Majd megjelentek az első "kuláklisák", ami azt jelentette, hogy mindaz a kb. 65-70 ezer fő, akiket 1949-ben mezőgazdaság-fejlesztési járulék fizetésére köteleztek, felkerültek egy listára. Ezen lista szerint kuláknak számított az, akinek földterülete a 25 kh-at, vagy a kataszteri tiszta jövedelme a 350 aranykoronát elérte, illetve meghaladta.

Ezen túlmenően az újonnan szervezett TSZ-csoportok érdekeire hivatkozva lehetőség nyílt a még magántulajdonban lévő munkagépek mellett a kulákok lakóházainak és gazdasági épületeinek az igénybevételére is, továbbá a szétszórtan heverő parcellák tagosítására, és az egyes terheket, így pl. a földadót, a mezőgazdaság-fejlesztési járulékot, a házadót, a vagyonadót, stb. valamint a beszolgáltatási terheket olyan magasra srófolták valamennyi kulák számára, hogy azok gyakorlatilag teljesíthetetlené váltak, s így retorziót vontak maguk után - csak úgy, mint a szinte már néha abszurditásba illő azon ürügyek, melyek nem teljesítése miatt szintén felelősségre lehetett vonni ezen egyéneket.

Nagyapám emlékei szerint először 1948-ban találkoztak azzal a szóval, hogy „kulák”: mint mesélte, apja és anyja lovat venni mentek Hatvanba – ekkora már ugyanis összegyűlt annyi pénzük, hogy pótolják az elveszett/elvett lovaikat. Nos, a dédszüleim lementek az állatvásárba, ahol is egy gödöllői embertől megvették a „Laci”-t kb. ezer-ezerkétszáz forintért, ami akkoriban óriási pénznek számított, de valahogy a szőlőből és a borból összerakosgatták. Nagyapám emlékei szerint ez az egyik legjobb és legszebb lovuk volt: muraközi, s majdnem tíz évig dolgoztak vele a gazdaságban, majd megbetegedett, s kényszer-vágotni kellett. Tehát szép is volt a ló, meg drága is, s ekkor valaki odaszólt nekik, hogy ezek is biztosan kulákok! Dédnagyanyám itthon elmondta, hogy mit hallott, de nem tudták, mit jelent, és nem is foglalkoztak vele.

Akkor még nem, majd két évre rá már annál inkább.

S még egy adalék a szó paraszti fejekbe történő belopakodásához, valamint sorsuk előrevetítéséhez: anyai dédnagymamám, Ozsvárt Rozália a gyöngyösi piacon értékesítette a tej-, illetve a tejtermék-felesleget, valamint házakhoz is vitte. Anyukámnak mesélte el, hogy rendszeres vevője volt egy Auschwitzot megjárta asszony is – a neve feledésbe merült már -, s valamikor '46-ban - '47-ben mondta a mamának, hogy „Rózsikám, minket vittek, magukat meg majd viszik!”.

Természetesen ezen mondat akkor még tartalommal, értelemmel nem bírt dédnagyanyám fejében, de másokéban sem bírhatott, hiszen akkor még direkt formában nem fogalmazódott meg a gazdagabb parasztok üldözésének víziója, illetve ha meg is fogalmazódott, az törvényi kereteket nem öltötte. Arról pedig, hogy mi folyt a Szovjetunióban e téren, senkinek sem volt sem tudomása, sem pedig sejtése, így ment tovább az élet.

Dédnagyapám, Ludányi Antal matyó 1949. május 15.-én váratlanul elhunyt agyvérzésben ... éppen aznap voltak az országgyűlési választások. Bár, ez annyira nem is volt váratlan, azt hiszem, mivel az első világháborúban súlyos fejsérülés érte, mivel légnyomást kapott. Ahogy nagyapám mesélte, az orvosa azt mondta neki, hogy örüljön, ha az ötven évet megéri. 52 évet élt, s magára hagyta feleségét és alig 17 éves fiát, nagyapámat, akinek aztán minden a nyakába zúdult. Segítsége nem volt, így neki kellett eligazodnia abban a világban, ami tőle idősebbeknek sem ment, s nyújtani az állam által előírt beszolgáltatási mennyiséget, meg még az afölöttit is, hiszen gyakran volt önkényeskedés, s helyi szinten dőlt el, kell-e még valami plusz is, vagy elég-e annyi, amennyit előírtak központilag.

Ugyanis, a család kuláklisra került: fentebb már részletesen bemutattam, hogy ekkorra milyen területen gazdálkodott nagyapám családja. Külön felkerült a kuláklisra mindkét dédnagymamám, Mészáros Rozália és Ozsvárt Rozália is saját jogon, valamint nagyapám, mivel örökölte apja után a jussot.

Időközben – 1950. februárjában – megnősült: elvette Tóth Máriát, aki önálló vagyonnal nem rendelkezett, mivel a szülei – Ozsvárt Rozália, Tóth Lajos – ha külön is, de éltek. Az édesanyja egyedül, férfi segítség nélkül a gazdaságát fenntartani nem tudta, a beszolgáltatási kötelezettségnek eleget tenni nem tudott. Ennek pedig az lett a következménye, hogy valamennyi földjét – a házához tartozó kertet és ún. kis rétet, melyen gyümölcsfák voltak, valamint a beltelkeit leszámítva - 1951-ben „önként felajánlotta” az államnak. Mindez azt jelentette, hogy az, amit ősei tisztességes, becsületes munkával

évszázadok alatt megszerezték, megtartották és gyarapították, egy pillanat alatt odavesztett. Mindössze három kateszteri holdat tartott meg a határban, saját megélhetésére. De a „felajánlása” sem volt elég a rendszernek: a megmaradt belterületei és háza, meg származása miatt továbbra is fennmaradt a kuláklistán, majd ugyanabban az évben, Budapestről internáltakat is beraktak a házába.

Nagyapám mesélte, hogy az esküvőjükön dédnagyanyám testvére, Ozsvárt István nem volt jelen: az egri börtönben töltötte büntetését fekete vágás miatt. Ezt alátámasztja az alábbi idézet is: „O.I. gyöngyöstarjáni kulák engedély nélkül vágott sertést, ezért 7 hónapi börtönre, 2000 forint vagyoni elégtétel megfizetésére, 5 hónapi politikai és hivatali jogvesztésre, 600 forint mellékbüntetésre, Gyöngyöstarján községből 6 hónapi kitiltásra, és az ítélet dobszó útján való kihirdetésére ítélték.”¹⁴

Ludányi János tehát csak 17-18 éves volt – szinte még gyerek -, amikor az addigi élete fenekestül felfordult az apja halálával. Ő vette át a gazdaságot, ami mintagazdaságnak számított az elbeszélése szerint. Ugyanis az apja rendkívül precíz, józanul gondolkodó, köztisztelő ember volt, s mint ilyenek ez a gazdaságán is meglátszott. Minden a helyén volt, mindennek megvolt az ideje, nem voltak kilengések. Ebbe az életformába született bele nagyapám, s bár már 1948-ban – alig 16 évesen, karkedvezménnyel - elvégezte az ezüstkalászos gazdaképzőt, úgy az első, mint a második fokozatot, mégis túl korán kellett igazán felnőtté válnia, s megtanulnia a rendszer működését. De nem csak a működését, hanem annak kijátszását is, ha arról volt szó, s az összefogást másokkal, mindeközben pedig eltartania magán kívül az anyját, az akkor még velük élő nagyanyját, a feleségét, s majd pár évvel később a kisfiukat is. Úgy, hogy közben minden központilag előírt, majd helyben levetített, s olykor-olykor módosított beadási/beszolgáltatási kötelezettségnek eleget tegyen, továbbá olyan dolgokat is tegyen, vagy ne tegyen vagy tűrjön, melyek a szabad akaratán és a józan ész gyakorlatán kívül estek; pl. olyan növényeket is termesszen, amikkel addig még soha nem találkozott a falu lakossága.

Azt, hogy hol, mikor és mennyit kell nyújtaniuk, beadniuk és mi után a kulákoknak, az állam rendeletekben határozta meg. Ilyen volt a *103.700/1949. (V.29.) rendelet az*

14 dr. Bodnár László: *Három falu - egy TSZ a Mátraalján, Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1985., 130. oldal*

1949/1950. évi állami terménybegyűjtés szabályozása tárgyában, majd az 1950. évi 10. törvényerejű rendelet a következő évre.

A család földterülete nem volt túlzottan nagy: épp arra volt elég, hogy magukat eltartsák. A szőlőterületek miatt, azonban, azt az akkori rendeletek alapján öttel felszorozták, s máris beleestek a kulákbirtokba.

Kulák volt még rajtuk kívül – a teljesség igénye nélkül, csak mintegy visszaemlékezésként: Bakos János bako (nagyapám keresztapja), az egész Ozsvárt (ragadványnéven: nagyfő) család valamennyi tagja, Nagy Antal, Szecső István jaso, Benke Mihály, Török Miklós, Mészáros András lódány (dédnagyanyám unokatestvére), Gömöri Lajos, Tóth Antal gedó, Adorján András baji, Csernyik János, stb.

Mint azt nagyapám mesélte, a faluban a községházán működött egy iroda, ami a beszolgáltatási ügyekkel foglalkozott. Ott kiállítottak egy ún. beadási kiskönyvet, melyben fel volt tüntetve a földterület és az utána teljesítendő kötelezettség. Az első évben bármiben lehetett az előírt mennyiséget – konkrét szám adatokra már nem emlékszik - teljesíteni, tehát búzában, borban, kukoricában, főleg pedig napraforgóban, ami az első az évben, ha nehezen is, de ment. Igaz, hogy nekik szinte semmijük sem maradt, de tartozásuk sem volt. A beszolgáltatást felügyelő személy nem falubeli volt – ahogy mesélte -, hanem odaküldött pártember. Majd a következő években, melyek közül 1952 volt különösen nehéz, mindent mennyiséget felemeltek irreálisan olyan mértékben, hogy annyi nem is termett meg, így azt ki kellett pótolniuk vétellel: pl. zsírt, tojást csak akkor tudtak beadni, ha azt megvették a gyöngyösi piacon. Mindehhez viszont készpénz kellett, amit nagyapám oly módon teremtett elő, hogy gyalog, át a Mátrán – hátán, mindkét kezében kannával, demizsonnal – bort vitt Nagybátönyba az ottani bányászoknak fizetési napon, s amit így kapott, azt egyből vagy beadták forintban a terv-, majd békekölcsönbe, vagy beadandó terméket vettek rajta, s adták be úgy, hogy abban az évben már szinte éheztek. Azaz az állam mindent vitt.

„Magyarországon a kormány felhívására 1949. szeptember 29-én megkezdődött az ötéves tervkölcsön jegyzése, amely október 12-én 50 százalékos túljegyzéssel, 752 827 600 forinttal zárult. A tervkölcsön első sorsolása 1950. szeptember 14-én zajlott le. Az ezt követő években már békekölcsön néven folyt a jegyzés: 1950. szeptember 28-október 7. között 37,6 százalékos túljegyzéssel. Ettől kezdve évente bocsátottak ki békekölcsönt,

utoljára 1955. szeptember 27-én a hatodikát. Ennek jegyzése 1 milliárd 510 millió forinttal zárult. (A ki nem sorsolt békekölcsönöket az 1970-es évek elején névértéken visszafizették, amely a kibocsátáskori érték töredéke volt.)¹⁵

Nagyapám emlékei szerint ők összesen kb. 20 ezer forintnyit jegyeztek ezen évek alatt, amit nem önkéntesen tettek, hanem helyben megmondták előre, hogy „Jancsi, neked ennyit kell!” Apelláta nem volt senkinek, ez mindenkit érintett, kulákot, nem kulákot, csak persze az összege volt más. És mindezt fizetni is kellett, ami már kifejezetten megterhelte őket, és nem is tudták teljesíteni. Így került arra sor, hogy 1952 Karácsonyöjtjén (!) megjelent náluk a behajtó a tanácselnökkel, s lefoglalták dédnagyanyám márványberakásos diófa tálalószekrényét – mert ilyen is volt ám neki: még a háború előtt vette, s jól jelzi, hogy egyfajta polgárosodás felé haladtak -, valamint nagymamám esküvői bútorát, a berlinerkendőjét, fejkendőit és a csizmáját. Nagyapám eközben nem volt otthon, mivel épp bort vitt megint Nagybátonyba – persze hóban, gyalog át a hegyeken -, majd amikor hazatért a pénzzel, rohant a tanácsházára, de az összeg csak a felesége ruháinak kiváltására volt elég. De nem tudták a békekölcsönt rendszeresen fizetni a következő évben sem: ennek pedig az lett a következménye, hogy 1953 tavaszán a szőlőprésüket, a szőlődarálójukat és a kádjukat foglalták le, majd hamarosan a családot felszólították a ház elhagyására. Mint nagyapám elmondta, összepakoltak, de nem volt hová menniük. Majd valahonnan kölcsön kért pénzt - talán a keresztanyjától -, és így végül maradhattak.

A teljes igazsághoz az is hozzátartozik a nagyapám szerint, hogy bár kemény és komoly szankciók voltak kilátásba helyezve minden elmaradás után, mivel a végrehajtás helyi szinten realizálódott, s a végrehajtással megbízott pártfunkcionáriusok vagy családtagjaik korábban nekik jártak napszámba, ahol is ők mindig mindenkit megbecsültek, így a családot egy olyan tisztelet övezte még ezekben években is, ami sorsuk alakulását még rosszabbá nem tette attól, mint amilyen volt. Ez nem azt jelentette persze, hogy az előírt mennyiséget ne kellett volna beadnia, vagy az előírt összeget befizetnie, de mivel tudták, hogy úgy is teljesíteni fog, őt olyan fokú fizikai vagy jogi atrocitás, amely más vidéken előfordult, nem érte.

És azt sem jelentette, hogy bármiben is könnyítést kapott vagy kért, hanem mindössze azt, hogy nem zargatták, nem ellenőrizték óránként, csak naponta. Komoly pénzbüntetést kapott pl. amiatt, hogy megsértette a tűzbiztonsági előírást: ugyanis nem volt a vödörben

15 Forrás: <http://mult-kor.hu/cikk..> 2004. szeptember 13. szám - 2016. január 25.

víz előkészítve esetleges tűz esetére.

A begyűjtőkkel kapcsolatban nagypapa elmesélt egy mulatságos történetet is: kevesen voltak, s már odáig fajult a dolog, hogy gyöngyösi cigányoknak fizetett a tanácselnök azért, hogy a terményt begyűjtsék a faluban. Csakhogy ezen emberek sem voltak elegendően, dolgozni nem szerettek, pláne nem több napon át egymás után. Így, egy alkalommal este a tanácsi dolgozó hat romával megjelent a házuknál azzal, hogy nagyapámék etessék meg őket - mikor nekik sem volt mit enniük - gondoskodjanak az alvásukról, s szigorúan őrkdjön felettük, nehogy visszaszökjenek a városba, mert különben baja lesz belőle. A vacsora elfogyasztásáig még valamennyien megvoltak, de aztán ... Hála Istennek, retorzió emiatt nem érte a családot.

A konkrét beszolgáltatandó termény- és termékmennyiséggel kapcsolatban nagyapám ekként emlékezett vissza: gabonából éves beadás volt, a tojást havonta kellett beadni, a zsírt vágás után – megjegyezte itt, hogy akkor már évek óta nem vágta, ezért a zsírt meg kellett venniük -, de napraforgóval náluk bármit ki lehetett egyenlíteni. Majd 1950-től már kötelezően előírták számukra, hogy dohányt és cukorrépat is ültetniük kell 1-1 holdon. Azzal persze nem számoltak az előírók, hogy sem a talaj, sem pedig az éghajlat nem a legalkalmasabb ezen két növény termesztésére. Ettől függetlenül csinálniuk kellett úgy, hogy sem szaktudásuk, sem alapanyaguk (vetőmag, palánta) nem volt hozzá. Mindezeket nekik kellett beszerezniük - saját költségen persze. A répatermesztés hasonlított a sárgarépához, viszont dohányt még csak nem is láttak. Szerencsére az anyósánál, Ozsvárt Rozáliánál alkalmi munkásként dolgozott egy alföldi ember, aki értett hozzá, így ő volt az, aki elmondta, mikor mit kell csinálniuk, hogyan kell betakarítaniuk.

Nem volt elég, hogy megtermelték, majd betakarították a cukorrépat s a dohányt, nekik maguknak kellett azt a távolban lévő vasúthoz elszállítaniuk saját eszközzel, saját költségen. Ezen kötelezettségük 1953-ig fennmaradt; azt a Nagy Imre-féle enyhítés törölte csak el.

De még ez sem volt elég: a kulákoknak ún. robotba is menniük kellett. Ez idényjellegű volt ugyan, de 1953 őszéig fennállott: lóval és kocsival menniük kellett az erdőgazdaság által kitermelt fáért fel az erdőbe, és beszállítani azt a gyöngyösi vasúthoz. Nagyapám az emlékei szerint ezekben az években kb. 20 alkalommal fuvarozott így, miközben ez idő

alatt otthon, a saját gazdaságában állt a munka.

Mi több, ki is lakoltatták őket, mivel valamit nem tudtak időben beadni. Ez 1953. májusában volt. Mint mesélte, mindent összepakoltak, amikor a határozatot megkapták, s helyet kerestek, de sehol nem volt szabad ház a faluban, ahová mehettek volna: az anyósánál nem fértek, a többi rokonoknál is kitelepítettek voltak, így nem tudták, mi is legyen. Végül valahonnét kért kölcsön pénzt, s abból megadta az "elmaradást", s így nem kellett a házukat elhagyni.

Nagyapám mesélt arról is, hogy az internálás kilátásba helyezése is számtalanszor felmerült akkor, amikor nem időre teljesítettek. Újságolvasó ember volt, aki tudta, mit jelent ez: elviszik őket máshová. Aztán eljött 1951 nyara.

IV. Kitelepítettek Gyöngyöstarjában

Az idegen szavak és kifejezések szótára szerint az internálás szó elsődleges jelentése rendőri felügyelet alatt álló személy kényszerlakhelyre telepítése.¹⁶

Révai József 1946 júniusában, a Szabad Népből megjelent Ki a reakciós? című cikke nyomán a kommunista párt, az MKP átfogó harcot hirdetett a „reakció” ellen. Az „ellenséges elemek” köréhez tartoztak a földjüket elvesztett nagybirtokosok, a kulákság, a régi nemesség, a nagytőkések, a gyártulajdonosok, később a kisebb üzemek tulajdonosai, a felső papság. A kör 1947-ben tovább bővült, amikor a 69. számú belügyminisztériumi körözvény elrendelte a volt földbirtokosok, csendőrök, katonatisztek, polgári bélistások és legitimisták teljes körű nyilvántartását. Ekkor jöttek létre például a recski, tiszalöki, várpalotai, majd a hortobágyi–nagykunsági táborok.

A kitelepítések folytatódtak 1951. május 21-én is, több ezer családnak kellett elhagynia tulajdonát. A megüresedett 5292 budapesti lakást, lakrészt a bennük lévő ingóságokkal együtt zárolták, majd 1952. február 17-én államosították. A 121 lefoglalt villát magas rangú kommunista vezetők számára tartották fenn.

A kitelepítések végrehajtói az ÁVO, majd az ÁVH fővárosi és megyei állambiztonsági szervei voltak, együttműködve a rendőrséggel, a helyi pártszervezetekkel, a tanácsok embereivel.

16 *Idegen szavak és kifejezések szótára, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989., 379. oldal*

A magyarországi borzalmak és törvénysértések időleges végét, a hortobágyi kényszermunkatáborok és más internáló- táborok felszámolását, a részleges amnesziát Sztálin halála, valamint Nagy Imre miniszterelnök 1953. július 4-i beszéde hozta. A zárt táborok felszámolásával 1953 őszére végeztek, s ekkor a Budapestről kitelepítettek is visszatérhettek a fővárosba.¹⁷

A kitelepítendő névsorának összeállítása a legtöbb esetben önkényesen, szubjektív szempontok szerint történt. Sokszor a helyi hatóságok egyszerűen felírták a készülő listára azokat, akikkel nem szimpatizáltak, vagy csak a lakásukat, házukat akarták maguknak megszerezni. Gyakran az is előfordult, hogy az Államvédelmi Hatóság emberei a listán nem szereplő személyeket is elvittek. Elhurcolták az albérlőket, cselédeket, házvezetőnőket, véletlenül ott tartózkodó rokonokat, vendégeket is. Névelírás vagy szándékos „félrehallás” miatt is sokakat kitelepítettek.

A vidéket érintő legnagyobb kitelepítési sorozatra 1949-től a nyugati és déli határvidéknél került sor. Budapesten 1951-ben, arra hivatkozva, hogy a fővárosban kevés a lakás, egy belügyminiszteri rendelettel kb. 17.700 embert telepítettek ki a fővárosból. Az intézkedésről az alábbi hivatalos jelentést adták ki: „1951. május 21-től június 15-ig Budapestről a következő nemkívánatos elemeket telepítették ki: hat volt herceget, 52 volt grófit, 41 volt bárót, valamint hozzátartozóikat, 10 volt horthysta minisztert, 12 volt horthysta államtitkárt, 85 volt horthysta tábornokot, 324 volt horthysta törzstisztet, 67 volt csendőr- és rendőrtisztet, 30 volt gyártulajdonost, 46 volt bankárt, 53 volt gyárigazgatót, 93 volt nagykereskedőt, 105 volt nagybirtokost, valamint hozzátartozóikat. A kitelepítettek lakásait dolgozók, elsősorban sztahanovista vagy nagycsaládos ipari munkások kapták meg.¹⁸”

A rendelkezésre álló adatok szerint Heves megyébe 994 családot telepítettek ki, ebből Gyöngyöstarjában 39 család került.¹⁹

Mint azt nagyapám mesélte, már hallottak arról, hogy az országban vannak kitelepítések,

17 Forrás: http://mno.hu/migr_1834/el-kell-erni-hogy-a-kulak-reszkessen-497203, 2016. február 1.

18 Forrás: <http://www.kommunizmusbunei.hu/publikaciok/kitelepitesekdeportalasokosokarakosikorszakban-2016-februar-1>.

19 Forrás: <http://www.pofosz.hu/tartalom/mikofalva-2016-februar-1>.

de hogy ez mit jelent, nem is gondoltak bele. Illetve ha bele is gondoltak, leginkább arra készültek, hogy majd nekik is el kell hagyniuk a házukat, illetve a falut.

Aztán eljött 1951 kora nyara. Nagypám egy éjjel hallotta, hogy teherkocsi állt meg a ház előtt, s már ébresztette is az anyját, hogy "Mama, keljen, jöttek értünk!" A valóságban azonban nem értük jöttek, hanem hozzájuk hoztak egy Budapestről kitelepített idős férfit, akit még akkor éjszaka el kellett szállásolniuk az "első házban" (feléjük így nevezték az ún. tiszta szobát, amit nem használtak.) Aztán eljött a délelőtt, s újabb teherautó állt meg a ház előtt, újabb fővárosiakkal: ezúttal egy hatvan év körüli házaspárt, Szánthó László nyugalmazott rendőrezredest és feleségét, Braun Emmát szállították le a kocsiról azzal az ukázzal, hogy nekik is a nagypámék háza került kijelölésre kényszerlakhelyül.

Na de hová? Csak két szoba volt, meg a konyha, kamra, istálló. Mint azt közölték velük, a másik szobát is át kell adniuk. Lassan eltelt a nap, Szánthóék még mindig a fészer alatt üldögéltek szerény holmijukkal, nagypámék meg nem tudták, hogy akkor most mit is csináljanak. S ekkor a véletlen, vagy a gondviselés segítséget adott: nagypám már reggel észrevette, hogy az előző éjjel beköltöztetett férfi - kinek a nevét meg sem jegyezte - napközben többször is átment a két házzal arrébb lakó, szintén kulákcsalád házába, mire ő utána ment s ekkor derült ki, hogy oda pedig a feleségét költöztették be. S ekkor nagypapa fogta magát, lement a tanácsházára, ott volt az ÁVO-s tiszt s elmondta neki, hogy nem tudnak ennyi embert befogadni, az éjjel beköltöztetett pedig mindig máshol van. A vége az lett, hogy az urat átköltöztették a feleségéhez, a helyét pedig az első házban elfoglalták az édesanyámnak gyerekkorában olyan sokat emlegetett Laci bácsiék - Emmike néniék, kik kb. öt és fél évig ott is maradtak, s egymás életének kölcsönösen a részévé váltak.

Nagypapa annyira emlékszik már csak a személyi adataikat illetően, hogy Laci bácsi az 1890-es években, míg felesége pár évvel később született, tehát annyi idősek voltak mint az ő szülei. Budapestről azért telepítették ki őket, mert volt egy villájuk valahol a Rózsa-dombon, meg egy cselédjük is. A hivatalos verzió szerint Szánthó László mint nyugalmazott rendőrezredest kiszolgált a múlt rendszert, ezért nem volt helye az alakuló népi demokráciában.

S hogy mit hoztak magukkal? Egy szekrényt meg egy ágyat, némi ruhát és edényt. A két család élete pedig ettől kezdve meglehetősen összefonódott, hiszen főzniük, mosniuk, tisztálkodniuk, enniük együtt kellett.

Édesanyámnak nagymama nagyon sokat mesélt Emmike néniről, arról a sok jóról, amit tőle tanult pl. a háztartásról, hisz városi asszony volt. Igyekeztek, azonban minél kevesebbet a befogadó család terhére lenni, hiszen tudták, hogy kín ez mindenki számára. Laci bácsi - mivel a nyugdíját is elvették - az erődgazdaságban vállalt állást. Egy fiuk volt, Árpád, szigorló orvos, s ő valahogy a listáról lemaradt.

Nagyapám Szánthóék mindennapi életére már nem nagyon emlékszik, mert mint mondta, meg volt neki a saját baja a beszolgáltatásokkal, meg a föld-/szőlőműveléssel, a robottal, az ilyen meg olyan kölcsönök teljesítésével.

Arról is mesélt nagyapám, hogy a faluba kik is kerültek még Budapestről. Így anyai dédnagymamához egy hatfős (!) családot, Barabásékat telepítették be, így ő a konyhába szorult ki, egy másik családhoz (Mészáros András lóhányhoz, dédnagyanyám rokonához) Gyenes András volt kisgazda országgyűlési képviselőt és a vejét, Thuróczyt s annak családját, míg más családokhoz Divékiéket, Kunékat, stb. helyezték el. Névvel többekre visszaemlékezni már sajnos nem tudott.

Aztán eljött 1953 nyara Nagy Imre beszédével, ami lehetővé tette, hogy a kitelepítettek elköltözzenek. Sajnos Szánthó Lászlónak és feleségének nem volt hová menniük, így 1956 kora őszeig maradtak: akkorra sikerült egy fészert keríteni maguknak Budapesten, a Petneházy utcában, s a már igen csak hatvan feletti Laci bácsi a mentőszolgálatnál vállalt állást. Majd a fiuk, ki időközben végzett orvos lett, magához vette őket, s hányódtak egyik vidéki városból a másikba - Paks, Nagybatony -, de a kapcsolat nagyapámékkal - ha csak egy-egy ritkán váltott levél formájában is - megmaradt. S mi sem mutatja jobban, hogy Szánthó Laci bácsi mennyire megszerette a családot, amelyik évekre befogadta őket, ahol még akkor is maradhattak mindenféle anyagi hozzájárulás nélkül, amikor már nem lett volna muszáj, hogy halálos ágyán nagyapám nevét emlegette.

Ezen időszakra esett nagyapám sorkatonasága is. 1953. március 2-ára szólt a behívója munkaszolgálatos "sorkatonának", mivel kulák volt. Csakhogy, éppen előtte volt egy perforált vakbélgyulladás, aminek következtében még március másodikán is nyitott sebe volt, de ennek ellenére meg kellett jelennie a sorozóbizottság előtt. Ott egy továbbszolgáló tizedes fogadta a járásból odavezényelt 13 főt, s az alábbiakat mondta nekik - nagyapám erre a mai napi szó szerint emlékezik! - : *"Figyelmet kérek, emberek! Selyem Lajos tizedes*

vagyok. Önöknek én leszek a szakaszarancsnoka. Vegyék tudomásul, hogy önök a dolgozó nép fiainak salakjai, és én önöknek csak a bőrével vagyok köteles elszámolni!"

Szép antré volt... De, hála Istennek, az orvos, aki megvizsgálta nagyapámat, nem engedte, hogy besorozzák, hiszen valóban életveszélyes volt a nyílt hasfali sebe. Így aztán hazament gyalog a faluba, majd 1953. november 11-én már tényleg bevonult katonának. De mivel '53 nyarán megszüntették a munkaszolgálatos besorozást, így rendes sorkatona lett. Megható módon mondta el, hogy hová is került: Nyíregyháza, 5-ös lövésezred, Huszár lakatánya, postafiók: 89025.

De az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy neki akkor a bevonulás a mindennapok kínjai, gondjai miatt szinte megváltás volt, mert volt mit ennie, innia, volt meleg víz, ruha. Ez nem azt jelentette, hogy az otthoniakra, akik magukra maradtak, férfi nélkül - az anyja, az anyósa, a várandós felesége - ne gondolt volna, s ne bántotta volna a lelkiismeret. Így amikor az első lehetősége adódott a honvédségnél, nem a beiskolázását választotta - ugyanis okos, jó megjelenésű fiatalember volt, s javasolták tiszthelyettesi iskolára -, hanem Sajószentpéterre került 13 hónapra: ott bányában dolgozott, 80 cm magas szénben térden fejtette a szenet, viszont ezért pénzt kapott, s azt küldte haza az otthoniaknak, ami nekik a túlélést jelentette. Mert, ugyan Nagy Imre valamennyit enyhített a rendszeren, de azt nem szüntette meg, s 1954-ben el kellett adniuk egy kh földet és egy darab szőlőt ahhoz, hogy a Békekölcstől teljesíteni tudják, de volt olyan is, hogy az egyetlen üszőjüktől kellett megválniuk, s abból napraforgót vett, majd abból teljesítette a beadást. 1955 végén szerelt le, s minden ott folytatódott, ahol abba hagyta 1953 őszén.

V. Epilógus

Majd eljött 1956 ősze, a forradalom, s az egész beadási rendszert elsöpörte; mindenki azt hitte, hogy végre fellélegezhetnek, új jövő elé nézhetnek - ezért pl. ők új szőlőt telepítettek, lovat vettek. Bár tudtak arról, hogy máshol már folyik a mezőgazdaság szocialista átszervezése - hiszen a faluban is működött téeszcsé csoport, sőt volt olyan környező település, ahol több is -, de nem hitték el, hogy földjeik kollektív elvétele valósággá válhat, bármekkora volt is a szegénység.

S aztán eljött 1960 ősze. A faluban is megjelentek az aktivisták, s így megtörtént a család beszerzése is az újonnan alakuló termelészövetkezetbe, amiből már addigra senki sem maradhatott ki. S így 1961. január 6-ával megalakult a Győzelem TSZ - a környéken a legutolsók között, benne a család összes földjével, lovával, mezőgazdasági felszerelésével. Mindazt, amit az ősök hosszú évszázadokon át becsületesen megszereztek, gyarapítottak és megtartottak, egy tollvonással elvették tőlük, s bár a '90-es évek elején megtörtént az ún. kárpótlás, az csak töredékét adta vissza annak, ami volt, és a múltat meg nem törtéنتté nem tette, és nem is tehetette, hisz nem ez volt a célja és funkciója.

Nagyapám, nagymamám, dédnagyanyám is TSZ-tagok lettek - utóbbiak mint téeszjáradosok. Nagyapám ott 1968-ig dolgozott sofőrként, majd nyugdíjazásáig - egy rövid megszakítással - a Heves megyei Sütő- és Édesipari Vállaltnál - szintén sofőrként. Nagymamám sem maradt sokáig TSZ-tag: Gyöngyösön vállalt pár évig - szakképzettség híján - betanított munkát, majd a nagyszülőket ápolta, azaz a téesznek az ő esetükben megtartó ereje nem volt. A '70-es évek legelejétől tojtyúkokkal foglalkoztak, naposcsibéket neveltek - az ehhez szükséges akkori technológia mellett, valamint 1979-ben 1600 négyszögöl szántót vettek, amit szőlővel ültettek be, így ebből élt a család.

S hogy mi Ludányi János egykori kulák végső konklúziója ma, 2016-ban? A beszélgetésünket s így a visszaemlékezését az alábbiakkal zárta: "A parasztság mindig ki volt szorgálatva a politikai korszakoknak és eszméknek. Amikor egy kicsit is könnyebb lett volna, akkor mindig kitaláltak olyan intézkedéseket, ami a sorsunkat megnehezítette és arra ösztönzött minket, hogy intsünk búcsút a hagyományos, őseink által is élt paraszti létnek, és máshol keressünk boldogulást."

Az egykori kulákporta az ötvenes évek végén

A "nép ellenségei" fotókon

1. *Ludányi János 1948-ban az ezüstkalászos gazdatanfolyam elvégzése után - kabátján az ezüstkalászos gazdaképző jelvényével*

2. *Ludányi János (középen) 1949 szeptemberében legénytársaival (bal karján gyászszalag, hisz apja pár hónappal korábban hunyt el)*

3. *Ludányi János - balján az anyja, Mészáros Rozália, jobbján pedig a kitelepített Szánthó Lászlóné Emmike néni 1952-ben a tornácon*

4. Nagymamám, Tóth Mariska 1953-ban

5. Nagymamám, Tóth Mariska kisfiával 1954 tavaszán

6. *Anyai dédnagymamám, Ozsvárt Rozália valamikor a '70-es években, amint templomba megy*

7. *Ludányi János Laci nevű lovával*

8. *Ludányi János sorkatonaként 1954-ben*

9. *Ludányi János (jobb oldalt) 1961-ben a sofőriskola elvégzése után*

Kilakoltatási „határozat” Ludányi Antalné nevére kiállítva 1953. májusából

